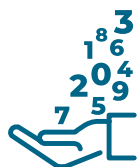

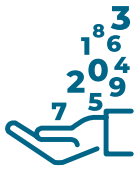
Kennisvragen uit de praktijk en data-ondersteund werken: **welke vragen kunnen met gebruik van data beantwoord worden?**

Suzan Vlaming, Agnes van der Poel, Lilian Maarleveld en
Brigitte Boon

Inhoud

Aanleiding, verantwoording en conclusie	3
Kennisvragen uit de praktijk	3
Bronnen	4
Definities	4
Verzameling en selectie	5
Conclusie en aanbevelingen	7
Cluster 1. Met gebruik van data patronen herkennen en signalering verbeteren	8
Cluster 2. Met gebruik van data zorg en ondersteuning afstemmen en evalueren	10
Cluster 3. Met gebruik van data beleid en uitvoering onderbouwen	12
Cluster 4. Randvoorwaarden voor data-ondersteund werken	14
Data-infrastructuur, systemen en standaarden	14
Privacy, ethiek en juridische kaders	15
Datagebruik in praktijk – van data naar meerwaarde	16
Referenties	17
Colofon	18

Aanleiding, verantwoording en conclusie

Data-ondersteund werken staat volop – en terecht – in de belangstelling. In dit document brengen we actuele kennisvragen uit de praktijk van de gehandicaptenzorg samen met de mogelijkheden van data-ondersteund werken. Het laat zien waar kansen liggen voor data-ondersteund werken.

Kennisvragen uit de praktijk

In de gehandicaptenzorg spelen veel complexe vragen over de kwaliteit van leven en welzijn van cliënten, de kwaliteit van zorg en ondersteuning en de organisatie daarvan. Beroepsverenigingen en kennisinstituten halen die vragen op in de praktijk en publiceren die – al dan niet geclusterd – in kennisagenda's. Die kennisagenda's bevatten daarmee vragen die breed leven in de praktijk. Veel van deze vragen kunnen beantwoord worden door (wetenschappelijk) onderzoek te doen en te werken aan professionele competenties.

Vanuit het programma [Leren Werken met Data in de gehandicaptenzorg](#) hebben we gekeken welke van die kennisvragen met systematisch gebruik van data beantwoord kunnen worden. Voor onderzoek wordt uiteraard ook met data (of: gegevens) gewerkt, met behulp van eenmalige of niet-structurele dataverzameling om een onderzoeksvraag te beantwoorden. De data waar het bij systematisch gebruik van data om gaat is gekoppeld aan data-ondersteund werken. Dat gaat om inzichten uit analyse van digitale gegevens, die continu en al dan niet automatisch worden verzameld, op basis waarvan beslissingen genomen kunnen om de kwaliteit en efficiëntie van zorg en ondersteuning voor mensen met een beperking, zorgprofessionals en de organisatie als geheel te verbeteren (zie definities in kader).

Dat is relevant omdat in de praktijk van de gehandicaptenzorg steeds meer data wordt vastgelegd, op het niveau van de cliënt, de medewerker, de locatie en de organisatie als geheel, bijvoorbeeld in dossiers, registraties en via (zorg)technologie. De uitdaging is het benutten ervan op een manier die helpt bij het maken van betere keuzes.

Vraag

Aldus formuleerden we de volgende vraag:

Welke kennisvragen in de sector gehandicaptenzorg kunnen met systematisch gebruik van data beantwoord worden?

Definities

Data

Digitale gegevens die doorlopend, al dan niet automatisch, worden verzameld via verschillende technologieën. Deze gegevens bevatten informatie over cliënten en over zorg- en ondersteuningsprocessen.

Voorbeelden van data zijn: rapportages uit het elektronisch cliëntendossier (ECD), incidentmeldingen, zorgoproepen en sensordata (domoticasysteem), gebruiksdata cliëntgebonden zorgtechnologie, bezetting locaties, ZZP indicaties, dienstroosters, vervoersplanningen, cliënttevredenheid, medicatie-uitgifte, locatiebudget.

Data-ondersteund werken

Onder data-ondersteund werken verstaan we: het systematisch gebruik van data om de kwaliteit en efficiëntie van zorg en ondersteuning voor mensen met een beperking, zorgprofessionals en de organisatie als geheel te verbeteren. Het kan gaan om management-stuurinformatie en informatie om de zorg voor cliënten te verbeteren. Het gaat om inzichten uit data-analyse op basis waarvan beslissingen genomen kunnen worden.

Voorbeelden van data-ondersteund werken zijn het gebruik van data om afwijkende patronen in spanning of beweging van cliënten te signaleren (uit domoticasysteem of ECD). Of gebruik van data om dienstroosters of vervoersplanningen te optimaliseren. Of gebruik van ECD-data om huidige ZZP-indicaties te controleren.

Bronnen

De kennisvragen zijn afkomstig uit bestaande kennisagenda's die samen een breed beeld geven van actuele vraagstukken in de gehandicaptenzorg. Voor zover bij ons bekend zijn dit alle kennisagenda's en beslaat onze analyse hiermee alle bestaande kennisvragen van de sector.

Onderzoeksagenda Samen en Uniek (2025)

Van: Associatie van Academische Werkplaatsen Verstandelijke Beperkingen.

Totstandkoming: herijking van 'Krachten bundelen' uit 2014, dat bouwsteen was voor ZonMw-programma Gewoon Bijzonder.

Inhoud: drie gebieden: 1) gezondheid, 2) geestelijke gezondheid en welzijn, en 3) participatie. Deze gebieden zijn verbonden aan de Kennisagenda (zie volgende bron). Bij ieder gebied staan voorbeelden van onderzoeksvragen.

Kennisagenda Kenniscoalitie Gehandicaptenzorg (2024)

Van: Associatie van Academische Werkplaatsen Verstandelijke Beperkingen, Vereniging Gehandicaptenzorg Nederland, Vilans en ZonMw.

Totstandkoming: gedeelde analyse van actuele thema's.

Inhoud: vijf thema's: 1) complexe gezondheids- en ondersteuningsvragen, 2) digitalisering en automatisering van het werk, 3) samenwerken met en rond de persoon, 4) organisatie van passende zorg en ondersteuning, en 5) leren en ontwikkelen. Bij ieder thema staan voorbeelden van kennisvragen.

Rapportages Kennisvragen Langdurige Zorg – deel gehandicaptenzorg (2024 en 2026)

Van: Vilans.

Totstandkoming: doorlopende inventarisatie van kennisvragen onder zorgprofessionals in de gehandicapten- en ouderenzorg, indeling in thema's, prioritering van thema's via vragenlijst onder professionals.

Inhoud: drie thema's in 2026: 1) toekomst en innovatie, 2) gedrag en psychosociaal welzijn, en 3) ontwikkeling van zorgprofessionals. Vijf thema's in 2024: 1) toekomstbestendige zorg, 2) kwaliteit van zorg, 3) dagbesteding en werk, 4) moeilijk verstaanbaar gedrag, en 5) werkplezier.

ZoTeG Meerjarenonderzoeksagenda 2023-2027 (2024)

Van: Academische Werkplaats ZoTeG, ZorgTechnologie in de Gehandicaptenzorg

Totstandkoming: raadpleging van partners en achterban, ordening van thema's en vragen.

Inhoud: effectiviteit, implementatie en gebruik van data op vier thema's: technologie voor 1) zelfredzaamheid/zelfstandig functioneren, 2) slaap en nachtrust, 3) spanning meten en reguleren, en 4) arbeidsondersteuning en efficiëntie van zorg.

EMB Top 10 Onderzoeksagenda (2019)

Van: EMB Nederland.

Totstandkoming: systematische inventarisatie van kennisvragen onder ouders van kinderen met een ernstige meervoudige beperking (EMB), prioritering van vragen via vragenlijst onder ouders.

Inhoud: 10 belangrijkste vragen van ouders aan onderzoekers.

Kennisagenda Verpleegkundigen & Verzorgenden Nederland (2024)

Van: V&VN.

Totstandkoming: raadpleging van achterban (focusgroepen, vragenlijst, interviews), kennisvragen gefilterd uit bestaande richtlijnen, ordening en prioritering met Raamwerk Persoonsgerichte Essentiële Zorg.

Inhoud: vier thema's: 1) fysieke domein, 2) psychosociale domein, 3) relationele domein, en 4) context van zorg.

Kennisagenda Zorg en Ondersteuning op de Juiste Plek (2022)

Van: Kennisplatform de Juiste Zorg op de Juiste Plek (JZOJP, dit ZonMw-programma is deels opgegaan in het nieuwe programma Passende Zorg).

Totstandkoming: analyse en ordening van knelpunten en reacties op discussienota, formulering van kennisvragen.

Inhoud: 9 thema's: 1) inzichten in de behoeften van burgers, 2) praktijkleren, 3) verandervraagstukken, 4) effectvraagstukken, 5) ontwikkeling van kennis en vaardigheden, 6) samenwerkingsvraagstukken, 7) ICT en informatie-uitwisseling, 8) financiering en bekostiging, en 9) juridische uitdagingen.

Verzameling en selectie

Alle kennisvragen uit de geraadpleegde bronnen zijn samengebracht in één overzichtsbestand. Bij de kennisagenda's van Juiste Zorg Op de Juiste Plek (JZOJP) en de V&VN zijn de vragen opgenomen die betrekking kunnen hebben op de gehandicaptenzorg. Het bestand omvatte ruim 350 kennisvragen. Een team van onderzoekers, allen betrokken bij het programma Leren Werken met Data in de gehandicaptenzorg, heeft vervolgens iedere vraag beoordeeld: kan systematisch gebruik van data een rol spelen bij het beantwoorden van de vraag? En als ja, hoe kan gebruik van data daaraan bijdragen?

Na beoordeling bleven dertien (voorbeelden van) kennisvragen¹ over, die vervolgens in drie clusters onder te brengen waren. De drie – elkaar overlappende – clusters zijn:

1. **Patronen herkennen en signalering verbeteren, in welbevinden, moeilijk verstaanbaar gedrag,** psychische en/of gezondheidsproblemen van cliënten
2. **Afstemmen en evalueren van zorg en ondersteuning**
3. **Onderbouwen van beleid en uitvoering**

De drie clusters zijn verder uitgewerkt en hebben de volgende opbouw:

- De vragen en de bronnen (de kennisagenda's)
- Relevantie
- Hoe kan data helpen?
- Voorbeelden van gewenste data-inzichten uit de praktijk

De voorbeelden van gewenste inzichten (laatste bullet hierboven) zijn afkomstig uit zogenoemde 'Voor-Wat-Voor-Wie sessies' bij 16 gehandicaptenzorgorganisaties (grote en kleine, door het hele land). Deze gewenste inzichten sluiten aan bij de clusters uit de kennisagenda's. In deze sessies hebben cliënten en verwanten, zorgprofessionals uit het primaire proces, managers, ICT'ers, controllers en andere medewerkers uit de bedrijfsvoering en bestuurders – in totaal 243 personen – aangegeven aan welke inzichten zij in hun dag of werk behoefte zouden hebben. Deze inzichten zijn gebundeld in het artikel [Data en de praktijk van gehandicaptenzorg: wat zijn thema's voor data-ondersteund werken?](#) (Winkelmolen et al., 2025), en daarnaast weergegeven in [infographics](#).

Vragen over gebruik van data en data-ondersteund werken

Twee kennisagenda's bevatten ook vragen over gebruik van data en data-ondersteund werken. Deze vragen zijn verzameld en als vierde cluster toegevoegd.

1. Zoals gezegd zijn andere vragen te beantwoorden door (wetenschappelijk) onderzoek te doen en te werken aan professionele competenties.

Conclusie en aanbevelingen

Kennisvragen kunnen beantwoord met gebruik van data

De resultaten laten zien dat systematisch gebruik van data of data-ondersteund werken kan bijdragen aan de beantwoording van relevante zorginhoudelijke vragen in de gehandicaptenzorg, waarmee een positieve impact bereikt kan worden op de kwaliteit van leven en welzijn van cliënten, de kwaliteit van zorg en ondersteuning en de organisatie daarvan. Daarnaast zijn er binnen de kennisagenda's van de sector gehandicaptenzorg vragen over hoe data-ondersteund werken in de praktijk vormgegeven kan worden.

Resultaten van systematisch datagebruik zijn van toepassing op de eigen praktijk

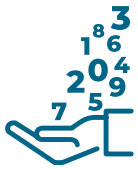
Data-ondersteund werken biedt de kans om complexiteit te ontrafelen door cliëntspecifieke patronen over tijd te herkennen en signalering te verbeteren, zorg af te stemmen en te evalueren op wat werkt in de praktijk, en zo beleid en uitvoering in de praktijk beter te kunnen onderbouwen. Anders dan in veel wetenschappelijk onderzoek, gaat het bij data-ondersteund werken over de eigen cliënten, de eigen collega's en de eigen zorgorganisatie, met (voorspellende) resultaten en handelingsopties die direct bruikbaar en toepasbaar zijn in de praktijk.

Data-ondersteund werken draagt bij aan passende zorg

Uit een recente uitvraag onder informatiemanagers in de gehandicaptenzorg (van der Poel et al., 2025) blijkt dat (bij extrapolatie) bijna alle gehandicaptenzorgorganisaties data op een systematische wijze gebruiken voor managementstuurinformatie en dat slechts 15% dat doet voor verbetering van de zorg voor cliënten. Ervaren en verwachte positieve effecten liggen op het vlak van efficiëntie en kwaliteit. Dat komt samen in de term 'passende zorg' die vier kenmerken heeft: passende zorg is waardegedreven, komt tot stand rond en samen met de cliënt, is de juiste zorg op de juiste plek, en gaat over gezondheid in plaats van ziekte (zie ZonMw, 2024).

En het vraagt om visie – en uitvoering

Met de bekende arbeidsmarktproblematiek en de toename van complexe zorgvragen, concluderen van der Poel en collega's dat het nodig is dat organisaties en de sector als geheel gaan werken aan een duidelijke visie mét ook data-ondersteund werken voor cliëntzorgvraagstukken als speerpunt. We voegen daaraan toe dat enkel een visie – uiteraard – onvoldoende is, aan een visie moet uitvoering worden gegeven. Alleen dan kunnen de verwachte effecten van data-ondersteund werken gerealiseerd worden. We moedigen zorgorganisaties en de sector aan om daarbij gebruik te maken van de kennis, inspiratie, inventarisaties, tips en meer van het programma Leren Werken met Data in de Gehandicaptenzorg.

Cluster 1. Met gebruik van data patronen herkennen en signalering verbeteren

(Voorbeeld-) vragen uit de kennisagenda's

Hoe kan ik moeilijk verstaanbaar gedrag en mogelijke oorzaken daarvan bij cliënten met een ernstig meervoudige beperking herkennen? Hoe kan ik zo goed mogelijk omgaan met moeilijk verstaanbaar gedrag bij mensen met een verstandelijke beperking?

Bron: Rapportages Kennisvragen Langdurige Zorg – deel gehandicaptenzorg, in 2026 in thema: gedrag en psychosociaal welzijn, en in 2024 in thema: moeilijk verstaanbaar gedrag.

Hoe bepaal je het welbevinden van je kind met EMB als het niet goed gaat met hem of haar?

Bron: EMB Top 10 Onderzoeksagenda (2019).

Hoe kan ik psychische problematiek bij een persoon met een verstandelijke beperking herkennen?

Bron: Kennisagenda Kenniscoalitie Gehandicaptenzorg (2024), thema: complexe gezondheids- en ondersteuningsvragen.

Hoe zorgen we voor vroege signalering en diagnostiek van gezondheidsproblemen en zetten we gezondheidsbevordering en preventie effectief in gedurende de levensloop?

Bron: Kennisagenda Kenniscoalitie Gehandicaptenzorg (2024), thema: complexe gezondheids- en ondersteuningsvragen.

Hoe kunnen lichamelijke klachten in de palliatieve fase op tijd gesignaleerd worden en wat is de rol van de V&V-professional hierbij?

Bron: Kennisagenda Verpleegkundigen & Verzorgenden Nederland (2024), thema: relationele domein.

Relevantie

Bij cliënten met een ernstige meervoudige beperking (EMB) is communicatie vaak sterk beperkt. Signalen van ongemak, pijn, stress, psychische problematiek of onbegrepen behoeften uit zich regelmatig in moeilijk verstaanbaar (of onbegrepen of probleem-) gedrag, zoals veranderingen in spierspanning, vocalisaties, mimiek of terugtrekgedrag. Deze signalen zijn soms subtiel en verschillen per persoon.

Ook bij andere groepen cliënten, met een licht of matige verstandelijke beperking of niet-aangeboren hersenletsel, komt moeilijk verstaanbaar gedrag voor. Bij mensen die moeilijk verstaanbaar gedrag vertonen, bestaat het risico dat onderliggende oorzaken niet, laat of onjuist worden herkend. Dit kan leiden tot een vergroot risico op escalaties, onbegrip, niet-passende ondersteuning en een toename van stress (en probleemgedrag), zowel bij de cliënt als bij begeleiders.

Mensen met een verstandelijke beperking hebben vaker en eerder te maken met gezondheidsproblemen dan de algemene bevolking. Lichamelijke en psychische klachten bij kinderen en volwassenen worden echter regelmatig laat herkend, mogelijk ook in de palliatieve fase, omdat signalen zich subtiel uiten en/of ook kunnen passen bij gedrag dat bij de beperking zelf kan passen. Hierdoor neemt het risico op vermijdbare achteruitgang toe.

Hoe kan data helpen?

Gebruik van data helpt om patronen in gedrag van cliënten, en afwijkingen daarin, eerder en beter te herkennen en te duiden. Het gaat om het combineren van gegevens uit observaties en registraties over tijd. Het gaat om observaties van professionals en naasten in dagrapportages, contextinformatie (zoals veranderingen in omgeving, dagstructuur of begeleiding), medische informatie, signaleringsplannen, en om gegevens uit bijvoorbeeld sensoren en cameratoezicht. Door deze data automatisch, en zoveel mogelijk in combinatie, te analyseren en te visualiseren, ontstaat een continu, objectiever en rijker beeld van gedrag, welzijn en problematiek, veranderingen daarin en welke factoren daarop van invloed zijn. Zorg en ondersteuning kunnen gericht worden ingezet, ook preventief.

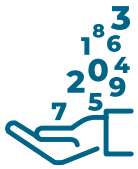
De meerwaarde ten opzichte van werken zonder gebruik van data is dat herkennen van gedrag en problematiek minder afhankelijk is van losse observaties of individuele interpretaties, maar gebaseerd zijn op patronen over tijd en de signalering van afwijkingen daarin. Er ontstaat een gedeeld en onderbouwd beeld binnen het team en naasten van een cliënt, waardoor situaties, oorzaken en afwijkingen sneller worden herkend en interventies of behandeling consistenten en passender kunnen worden ingezet.

Voorbeelden van gewenste data-inzichten uit de praktijk

Zorgprofessionals en naasten willen:

- Eén gecombineerd overzicht van hoe het met de cliënt gaat – denk aan stemming, veiligheid, slaap en gezondheid over tijd – waarmee een dag week, maand, kwartaal of jaar teruggekeken wordt, en waarop in real-time gehandeld kan worden;
- Inzicht in patronen in spanning, onrust en escalaties over tijd;
- Inzicht in de relatie tussen gedrag en slaap (uit bijvoorbeeld matrassensoren), pijn, gezondheid en context;
- Inzicht in welke interventies zijn ingezet en met welk effect op gedrag en welbevinden;
- Inzicht in effecten van medicatie op welzijn en gedrag;
- Lange termijn inzicht in fysieke waarden (gewicht, bloeddruk, hartslag);
- Inzicht in het verloop van ziekte, pijn en medicatiegebruik;
- Inzicht in slaappatronen en toiletgang als vroege signalen van problematiek;
- Inzicht in het verloop van en de samenhang tussen pijn, medicatiegebruik en welzijn.

Cluster 2. Met gebruik van data zorg en ondersteuning afstemmen en evalueren

(Voorbeeld-) vragen uit de kennisagenda's

(1) Hoe kan eigen regie bij mensen met een verstandelijke beperking en een complexe zorgvraag worden gestimuleerd?

(2) Hoe kan de omgeving van mensen met een verstandelijke beperking de eigen regie en zelfbepaling van mensen met een verstandelijke beperking zo optimaal mogelijk ondersteunen?

Bron: Onderzoeksagenda Samen en Uniek (2025), gebieden: geestelijke gezondheid en welzijn (1) en participatie (2).

Hoe kan dagbesteding beter aansluiten op de behoefte van jongeren met een licht verstandelijke beperking (LVB)? Hoe kan ik ervoor zorgen dat elke cliënt zinvolle en passende dagbesteding/werk heeft waarbij rekening wordt gehouden met de begeleider en het hebben van een volledige werkdag?

Bron: Rapportage Kennisvragen Langdurige Zorg (2024) – deel gehandicaptenzorg, thema: dagbesteding en werk.

Relevantie

Eigen regie, eigenwaarde en participatie zijn voor iedereen van belang, ook voor mensen met een (licht) verstandelijke beperking. Beperkingen in communicatie, afhankelijkheid van zorg en ondersteuning en veiligheidsoverwegingen maken het niet vanzelfsprekend om keuzes daadwerkelijk bij de persoon zelf te laten, zeker bij cliënten met complexe zorgvragen. Het risico bestaat dat ondersteuning en dagbesteding of werk vooral wordt ingericht vanuit wat praktisch en organisatorisch haalbaar is, in plaats van wat betekenisvol is voor de cliënt. Dit kan leiden tot demotivatie en ander negatief gedrag.

Hoe kan data helpen?

Gebruik van data helpt om zorg en ondersteuning beter af te stemmen op individuele behoeften, interesses, talenten en belastbaarheid van cliënten: wat werkt voor wie, gegeven bepaalde organisatorische en begeleidingsmogelijkheden?

Door gegevens over een cliënt te bundelen, zoals observaties en registraties over interesses, leerdoelen, aanwezigheid, motivatie, initiatief, energie, stress en de mate van benodigde begeleiding, ontstaat een compleet beeld van wat goed werkt voor iemand. Daarmee wordt duidelijk welke activiteiten ontwikkeling stimuleren, maar ook waar juist spanning, weerstand of uitval optreedt. De informatie komt uit verschillende bronnen, zoals dagrapportages, signaleringsplannen, maar ook uit gesprekken met de cliënt en naasten over voorkeuren, dagelijkse routines en reacties op veranderingen. Deze inzichten gaan zowel over eigen regie (wat iemand zelf wil en kan bepalen) als over participatie (hoe iemand meedoet in activiteiten).

Op team- en organisatieniveau kan data inzicht geven in zaken zoals: de bezetting en beschikbare begeleidingscapaciteit, de match tussen cliënten (of cliëntprofielen) en werkplekken, en patronen in succesvolle deelname of juist uitval.

Door deze data te gebruiken, ontstaat een beter gesprek over kansen en risico's. Teams kunnen zo beter onderbouwde keuzes maken voor een passende en haalbare daginvulling voor iedere cliënt.

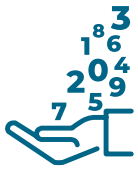
De meerwaarde ten opzichte van werken zonder gebruik data is dat keuzes minder ad-hoc worden gemaakt of op basis van praktische overwegingen. Door cliëntdata te combineren met organisatorische data ontstaat een beter onderbouwde match tussen cliënt, activiteit en begeleiding. En dat draagt bij aan eigen regie en participatie.

Voorbeelden van gewenste data-inzichten uit de praktijk

Zorgprofessionals en naasten willen:

- Overzicht van doelen en voortgang uit het zorgplan, om samen met de cliënt te volgen of zelfredzaamheid toeneemt;
- Inzicht in de match tussen cliënt-/zorgprofielen, groepssamenstelling en beschikbare begeleidingscapaciteit;
- Inzicht in afspraken (praktisch en behandelinhoudelijk), doelen en vastgelegde wensen, zodat begeleiders consistent handelen en de juiste interventies kiezen;
- Overzicht van het netwerk van de cliënt: wie is betrokken, hoe vaak is er contact;
- Overzicht van motivatie, energie en stress gedurende de dag;
- Inzicht in stemming, spanning en slaap over tijd (om overprikkeling te kunnen signaleren);
- Inzicht in interesses, talenten en ontwikkeldoelen in relatie tot type dagbesteding of werk;
- Inzicht in patronen van aanwezigheid, uitval en wisselingen van werkplek;
- Eén geïntegreerd cliëntoverzicht, waarin gezondheid, gedrag en afspraken samenkomen (om patronen in autonomie te kunnen herkennen).

Cluster 3. Met gebruik van data beleid en uitvoering onderbouwen

(Voorbeeld-) vragen uit de kennisagenda's

Hoe kunnen we onze begeleiders ondersteunen bij een toenemende complexiteit van zorgproblemen bij onze cliënten?

Bron: Rapportage Kennisvragen Langdurige Zorg (2026) – deel gehandicaptenzorg, thema: ontwikkeling van zorgprofessionals.

(1) Hoe kan meer gewerkt worden naar gezamenlijke verantwoordelijkheid voor het welzijn en de ontwikkeling van mensen met een verstandelijke beperking, en hoe kan ervaringskennis van naasten daarin een gelijkwaardige positie innemen naast professionele kennis?

(2) Hoe organiseren we het netwerk, zonder toename van administratieve lasten?

Bron: (1) Onderzoeksagenda Samen en Uniek (2025), gebied: geestelijke gezondheid en welzijn; (2) Kennisagenda Kenniscoalitie Gehandicaptenzorg (2024), thema: organisatie van passende zorg en ondersteuning, en

Hoe kan mijn organisatie zich voorbereiden op het tekort aan zorgpersoneel? En hoe kunnen we in de toekomst met minder geld en personeel toch goede zorg bieden?

Bron: Rapportages Kennisvragen Langdurige Zorg (2026) – deel gehandicaptenzorg, thema: toekomst en innovatie.

Welke (typen) zorgtechnologie zijn effectief en kosteneffectief? Voor welke cliëntgroepen? Bij welke cliëntvraagstukken en welke zorgvraagstukken?

Bron: ZoTeG Meerjarenonderzoeksagenda 2023-2027, thema's: technologie voor 1) zelfredzaamheid/ zelfstandig functioneren, 2) slaap en nachtrust, 3) spanning meten en reguleren, en 4) arbeidsondersteuning en efficiëntie van zorg.

Relevantie

De gehandicaptenzorg staat de komende jaren voor een structureel personeelstekort door vergrijzing en dalende instroom van opgeleide medewerkers en door de toenemende complexiteit van zorgvragen. Begeleiders ervaren hierdoor een hogere werkdruk en hebben moeite om alle informatie over een cliënt volledig en overzichtelijk te krijgen. Het risico bestaat dat medewerkers overvraagd raken, keuzes maken op basis van onvolledige informatie of te laat reageren op signalen van pijn, stress, psychische problematiek of onbegrepen behoeften. Om goede zorg en ondersteuning te kunnen (blijven) leveren is afstemming tussen begeleiders, behandelaars, naasten en vrijwilligers van belang. De samenwerking met en het benutten van inzet en ervaringskennis van naasten wordt – waar dat nog mogelijk is – relevanter. In de praktijk leidt afstemming en samenwerking vaak tot extra registraties, overdrachtsmomenten en verslaglegging, waardoor de administratieve last voor professionals toeneemt. Zo komen de kwaliteit en continuïteit van zorg – nog meer – onder druk te staan. Organisaties moeten strategisch anticiperen door slimmer te werken en beschikbare middelen effectiever in te zetten. Dat kan onder andere door de inzet van zorgtechnologie, die taken van zorgprofessionals (deels) kan overnemen.

Hoe kan data helpen?

Gebruik van data helpt bij het onderbouwen van beleid en uitvoering, waarbij geaggregeerde data inzichten bieden voor groepen cliënten en medewerkers, locaties en de organisatie als geheel. Waar het in cluster 1 en 2 gaat om inzichten voor individuele cliënten en medewerkers, gaat het in cluster 3 om inzichten voor de zorgorganisatie. Waarbij wel gebruik gemaakt wordt van dezelfde databronnen.

Zorgprofessionals (zoals begeleiders, behandelaren, verpleegkundigen, verzorgenden; vaste en invalkrachten) en naasten zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor de kwaliteit van leven van en de kwaliteit van complexer wordende zorg voor mensen met een beperking. Zorgorganisaties kunnen dit op verschillende manieren ondersteunen en stimuleren.

Denk bijvoorbeeld aan het gecombineerde cliëntbeeld, dat ook een positieve impact op samenwerking, verantwoordelijkheid en registratielast kan hebben. Door cliëntbeelden te analyseren vanuit een bepaald perspectief, zoals een locatie of een zorgprofiel, kunnen inzichten over de slimmere inrichting van de zorg ontstaan.

Data kan helpen om overzicht te krijgen van welke technologie bij welke cliëntgroepen en hoeveel cliënten wordt ingezet. Dit geeft inzicht in bijvoorbeeld behoeften binnen groepen cliënten en aantallen potentiële gebruikers.

Ook kan data organisaties ondersteunen bij het tijdig herkennen, begrijpen en sturen van kansen en risico's rondom personeel en middelen. Door gegevens over formatie, verzuim, roosters, verloop, bezetting van kamers/locaties en zorgprofielen te combineren, ontstaat een objectiever en voorspellend beeld op basis van waarvan geïntervenieerd kan worden. Door meer informatie aan elkaar te koppelen en patronen te ontdekken, wordt gekomen tot betere capaciteitsplanning.

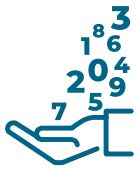
De meerwaarde ten opzichte van werken zonder gebruik van data is dat er continue, gedeelde en vergelijkbare inzichten zijn waarop beslissingen op team-, locatie- en organisatieniveau genomen worden en er bijgestuurd kan worden. Dat draagt bij aan een doelmatige en persoonsgerichte gehandicaptenzorg.

Voorbeelden van gewenste data-inzichten uit de praktijk

Organisaties willen:

- Meervoudig gebruik van bestaande registraties (één keer registreren, vaker benutten);
- Zicht op personeelsmix, competenties en werkdruk om taken beter te verdelen en inzet van zzp'ers te beperken;
- Inzicht in piekmomenten van geplande en ongeplande zorg, gekoppeld aan roosters, om bezetting te optimaliseren;
- Inzicht in daadwerkelijk geleverde zorg in relatie tot zorgprofielen, en signalering wanneer een zorgprofiel niet meer passend is;
- Voorspellen hoe veranderingen in zorgprofielen en gezondheid de toekomstige personeelsbehoefte beïnvloeden.

Cluster 4. Randvoorwaarden voor data-ondersteund werken

In een aantal kennisagenda's komt naar voren dat data-ondersteund werken een randvoorwaarde is voor het verbeteren van zorg en ondersteuning in de gehandicaptenzorg. De vragen richten zich daarbij vooral op wat organisaties moeten organiseren om met gebruik van data daadwerkelijk bij te dragen aan kwaliteit, doelmatigheid en samenwerking. De vragen vallen onder drie thema's: (1) data-infrastructuur, systemen en standaarden, (2) privacy, ethiek en juridische kaders, en (3) datagebruik in praktijk – van data naar meerwaarde. Per thema benoemen we de vragen en de bronnen, bespreken we de relevantie en geven we links uit het programma Leren Werken met Data die hierbij behulpzaam zijn.

Data-infrastructuur, systemen en standaarden

Vragen uit de kennisagenda

- (1) Wat is ervoor nodig om aansluiting tussen ICT-systemen te realiseren? Onder welke randvoorwaarden is dit mogelijk?**
- (2) Aan welke open standaarden heeft het JZOJP-veld behoefte om gegevensuitwisseling mogelijk te maken? Welke randvoorwaarden hangen hiermee samen?**
- (3) Wat is er nodig om JZOJP-beleid meer met data te ondersteunen? Wat vraagt dit van de data-infrastructuur?**

Bron: JZOJP Kennisagenda (2022), thema's: ICT en informatie-uitwisseling (1 en 2) en effectvraagstukken (3).

Relevantie

Er is behoefte aan betere ICT-koppelingen, uniforme standaarden en technische randvoorwaarden voor datadeling en informatie-uitwisseling.

Data is verspreid over verschillende systemen (ECD, roosters, sensoren, planning), waardoor integratie en gebruik lastig is. Zonder samenhangende data-infrastructuur blijven antwoorden afhankelijk van losse exportbestanden, handmatig werk of incidentele analyses. Een solide data-infrastructuur zorgt ervoor dat gegevens uit verschillende bronnen veilig en gestructureerd kunnen worden samengebracht, zodat management en zorgteams daadwerkelijk gericht vragen kunnen stellen, en met de data-inzichten onderbouwde keuzes kunnen maken.

Handige links

- Over [data-infrastructuur](#), waar die uit bestaat en waarom die essentieel is (met informatie, webinars en meer).
- [Infographics](#) over thema's voor data-ondersteund werken.

Privacy, ethiek en juridische kaders

Vragen uit de kennisagenda

(1) Wat is er wettelijk mogelijk op het punt van (gezondheids)data-uitwisseling en het monitoren van de effecten van pilots en experimenten?

(2) Hoe bewaak je balans tussen transparantie en privacy?

Bron: JZOP Kennisagenda (2022), thema: juridische uitdagingen (1 en 2), en ICT en informatie-uitwisseling (ook 2).

Relevantie

Organisaties hebben vragen over de juridische kaders voor data-uitwisseling en gebruik van data en over de balans tussen transparantie en bescherming.

Zeker bij gezondheids- en andere persoonlijke data is duidelijkheid over wettelijke mogelijkheden, verantwoordelijkheden en grenzen cruciaal. Heldere juridische kaders en praktische richtlijnen verminderen het risico dat onbedoeld in strijd met wet- en regelgeving wordt gehandeld en bevorderen gebruik van data.

Handige links

- Over [ethiek en wetgeving](#): uitleg over verantwoord omgaan met data en privacy.
- Publicatiereeks 'AVG en privacy rondom data in de gehandicaptenzorg': vier delen met handvatten voor verantwoord gebruik:
 - [Data-ondersteund werken in de gehandicaptenzorg, hoe helpt de AVG hierbij?](#)
 - [AVG beleid & privacy van cliënten beschermen](#)
 - [Datagebruik: verantwoordelijkheden en zorgen voor vertrouwen](#)
 - [Voorbereiden op een toekomst met data en AI](#)

Datagebruik in praktijk – van data naar meerwaarde

Vragen uit de kennisagenda's

Hoe kan data vanuit gezondheidszorg en sociaal domein beter benut worden om ondersteuning en zorg in het leven van mensen met een beperking van waarde te laten zijn?

Bron: Kennisagenda Kenniscoalitie Gehandicaptenzorg (2024), thema: digitalisering en automatisering van leven en werk.

Hoe kan data uit zorgtechnologie benut worden om doelen te behalen rondom zelfredzaamheid/eigen regie en kwaliteit van leven van cliënten en efficiëntie van zorg?

Bron: ZoTeG Meerjarenonderzoeksagenda 2023-2027, thema's: technologie voor 1) zelfredzaamheid/zelfstandig functioneren, 2) slaap en nachtrust, 3) spanning meten en reguleren, en 4) arbeidsondersteuning en efficiëntie van zorg.

Relevantie

Er is vraag naar hoe data omgezet kan worden in bruikbare inzichten die de zorg verbeteren.

Gebruik van data heeft waarde als het leidt tot verbeteringen in de zorg. En daarvoor is een relevant vraagstuk nodig, data van hoge kwaliteit, begrijpelijke visualisaties en interpretatie daarvan door teams. Veel initiatieven blijven steken in techniek of losse dashboards. Het echte verschil komt als inzichten en handelen op die inzichten worden ingebed in beleid en de dagelijkse praktijk.

Handige links

- [Model voor data-ondersteund werken](#): een stappenmodel dat helpt om van thema's naar concrete inzichten en meerwaarde te komen.
- [Starten met data-ondersteund werken](#): met praktijkvoorbeelden en stappen richting implementatie.
- Is data goed en bruikbaar? Over [datakwaliteit](#): met webinars en video's. En de [8 vragen](#) die je aan de technologie-leverancier moet stellen.
- Over [datavisualisatie](#): over effectief communiceren van inzichten zodat ze leiden tot actie.

EMB Nederland (2019). Top 10 EMB Onderzoeksagenda.

Embregts, P., Schuengel, C., Leusink, G., Naaldenberg, J., Maes-Festen, D., Sterkenburg, P., van der Putten, A., de Kuijper, G., & Bredewold, F. (2025). [Samen en Uniek. Onderzoeksprogramma Associatie van Academische Werkplaatsen Verstandelijke Beperkingen](#).

van Hamersveld, M., Kreuwel, C., & Stolwijk, N. (2026). [Welke kennisvragen hebben zorgprofessionals in de langdurige zorg? Een inventarisatie en prioritering van kennisvragen uit de praktijk](#). Utrecht: Vilans.

van Hamersveld, M., & Stolwijk, N. (2024). Welke kennisvragen hebben zorgprofessionals in de langdurige zorg? Een inventarisatie en prioritering van kennisvragen uit de praktijk (2024). Utrecht: Vilans.

Kenniscoalitie Gehandicaptenzorg (2024). [Kennisagenda Kenniscoalitie Gehandicaptenzorg](#). ZonMw, VGN, AAWVB, Vilans.

Kennisinstituut V&VN (2024). [Kennisagenda V&VN, najaar 2024](#). Utrecht: Verpleegkundigen & Verzorgenden Nederland.

Kennisplatform JZOJP (2022). [Kennisagenda Zorg en Ondersteuning op de Juiste Plek](#).

Academische Werkplaats ZoTeG (2024). [ZoTeG Meerjarenonderzoeksagenda 2023 – 2027](#). Arnhem: Academy Het Dorp / ZoTeG.

van der Poel, A., de Nooij, R., van Mierlo, M., Sloot, B., & Boon, B. (2025). [Data-ondersteund werken in de gehandicaptenzorg: onderweg naar toekomstbestendige zorg. Resultaten van de uitvraag onder informatiemanagers in de gehandicaptenzorg \(2025\)](#). Arnhem: Academy Het Dorp / Academische Werkplaats ZoTeG.

Winkelmolen, C., Sloot, B., Boon, B., van der Poel, A., & de Nooij, R. (2025). [Data en de praktijk van gehandicaptenzorg: wat zijn thema's voor data-ondersteund werken?](#) TSG Tijdschr Gezondheidswet 103 (Suppl 1), 13–18.

ZonMw (2024). [Kaderprogramma Passende Zorg 2024-2028](#).

Auteurs

Suzan Vlaming, Agnes van der Poel, Lilian Maarleveld en Brigitte Boon

Met dank aan

Collega's uit het Leren Werken met Data-team: Ruud de Nooij, Bart Slood en Christijn Winkelmolen

Over het programma

Deze publicatie is gemaakt in het programma 'Leren Werken met Data in de gehandicaptenzorg', dat wordt uitgevoerd door Academy Het Dorp en Academische Werkplaats ZorgTechnologie in de Gehandicaptenzorg (ZoTeG), met financiering van het ministerie van VWS. Het is onderdeel van de Toekomstagenda 'Zorg en ondersteuning van mensen met een beperking' (2023-2026). Over 'data' in de Toekomstagenda:

"We willen dat de gehandicaptensector meer inzicht krijgt in de effecten van het gebruik van data op de kwaliteit van zorg en ondersteuning, zodat zorgaanbieders bewuster kunnen kiezen voor de wijze waarop zij data gebruiken om de zorg te optimaliseren."

Voor meer informatie, bezoek de website www.lerenwerkenmetdata.nl

Bronvermelding

Alle informatie uit deze publicatie mag overgenomen worden, mits met juiste bronvermelding:

Vlaming, S., van der Poel, A., Maarleveld, L., & Boon, B. (2026). Kennisvragen uit de praktijk en data-ondersteund werken: welke vragen kunnen met gebruik van data beantwoord worden? Arnhem: Leren Werken met Data in de gehandicaptenzorg / Academische Werkplaats ZoTeG.

© Academy Het Dorp, 2026

Kemperbergerweg 139e

6816 RP Arnhem

www.academyhetdorp.nl

Contact: data@academyhetdorp.nl

